

Schwartz'ın Modeline Göre 3-6 Yaş Resimli Çocuk Kitaplarında Değerlerin İncelenmesi

An Investigation of the Values in Illustrated Books of Children Aging 3-6 Years Based on Schwartz's Model

Özlem KÖRÜKÇÜ¹

Necla ACUN KAPIKIRAN²

Neriman ARAL³

Başvuru Tarihi: 09.03.2016

Yayına Kabul Tarihi:17.05.2016

Özet: Bu çalışmanın amacı 3-6 yaş resimli çocuk kitaplarında yer alan değerlerin Schwartz'ın Değerler Modeline göre incelemek ve bu inceleme sonucunda elde edilen verileri sunmaktır. Kitaplar çocuğun aile dışında dünyaya açılmasını sağlayan önemli kaynaklardan biridir. Okul öncesi dönemde kitaplar çocuklara ilk şemalarının oluşması açısından önemli görülür. Kitapların çocukların zihinsel gelişiminde önemli bir payı olduğu kadar, çocukların hangi değerlerle yetiştirilmesi konusunda da katkısı vardır. Kitaplardaki değerlerin saptanması, nasıl çocuklar yetiştirmekte olduğumuza ilişkin ipuçları sunabilir. Değerler, erken yıllardan itibaren kazanılmaya başlanan ve bireyin psiko-sosyal gelişimi için önemli faktörlerden birisidir. Bu yüzden kitaplar seçilmeden önce kitapların içeriklerinde nelerin olduğu, kitaplarda hangi değerlere yer verildiği çocuğun sağlıklı gelişiminde önem taşımaktadır. Bu çalışmanın verileri nitel veri toplama tekniklerinden olan döküman inceleme tekniği ile toplanmıştır. Çalışma grubunu oluşturmak için, olasılıksız örnekleme yöntemlerinden, amaçlı örnekleme yöntemi kullanılmıştır. Denizli İlinde bulunan iki resmi ve iki özel okulun kütüphanelerinde yer alan tüm resimli çocuk kitapları (N=275) araştırma kapsamına alınmıştır. Çalışmada resimli çocuk kitapları, Schwartz'ın (1992) değerler modeline bağlı olarak, incelenmiştir. Sonuçlara bakıldığında, resimli çocuk kitaplarında sırasıyla en fazla uyma, hazcılık, geleneksellik, iyilikseverlik, uyarılım, evrensellik ve değerlerine yer verildiği; en az ise güç, güvenlik ve başarı değerlerine yer verildiği belirlenmiştir. Uyma ve geleneksellik daha tutucu değerleri oluştururken, hazcılık, uyarılım, evrensellik ve öz-yönelimli olma gibi değerler değişime açıklıkla ilişkilidir. Elde edilen bulgular sonucunda okul öncesi öğretmenlerine kitap seçimleri konusunda öneriler getirilmiştir.

Anahtar Kelimeler: *Schwartz Değerler Modeli, Çocuk Kitapları, Okul Öncesi Dönem*

Abstract: The purpose of the present study was to investigate the values involved in the illustrated books in Illustrated Books of Children Aging 3-6 Years Based on Schwartz's Model of Values and present the data obtained during the investigation. Books are one of the important sources for children can get into the external world apart from their families. Books are considered important during the preschool period for the formation of the first schemas. The books do not only have an important place in their mental development, but also contribute in which values should be taken as a basis in education of children. Determination of the values in the books may provide us with the tips about the characteristics of children we are raising. Values are acquired beginning from the early ages and are one of the important factors in psychosocial development of children. Therefore determining the contents and which values were included in the books before adopting them is important to for the healthy development of children. The document review technique, a qualitative data collection technique was used in the study for the purposes of data collection. The purposive sampling, one of the improbable sampling methods, was used to form the study group. All the illustrated children's books (N=275) at the libraries of two public and two private schools in Denizli Province were involved in the scope of the study. The illustrated children's books for preschoolers were investigated in the study based on Schwartz (1992) Theory of Values. The findings suggested that the illustrated children's books most frequently addressed the conformity, hedonism, tradition, benevolence, stimulation, universalism, and self-direction values, respectively, and least frequently addressed achievement, security, and power values. In the light of the findings, the preschool teachers were provided with recommendations on book adoption.

Keywords: *Schwartz Theory Of Values, Children's Books, Preschool Period*

¹ Pamukkale Üniversitesi, Sağlık Hizmetleri MYO Çocuk Bakımı ve Gençlik Hizmetleri Bölümü, okorukcu@pau.edu.tr

² Pamukkale Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, Eğitim Bilimleri Bölümü, nkkiran@pau.edu.tr

³ Ankara Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Fakültesi, Çocuk Gelişimi Bölümü, aralneriman@gmail.com

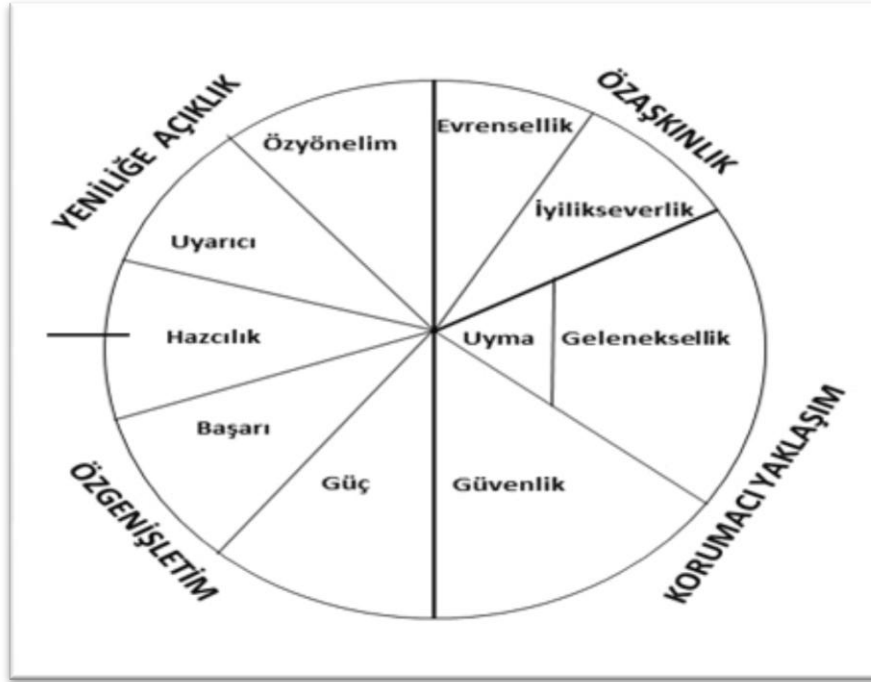
Giriş

Okul öncesi dönem, çocuğun bilişsel, dil, motor, zihinsel ve sosyal gelişim alanlarında her yönüyle desteklenmesi gereken en önemli yıllardır. Okul öncesi dönemde resimli kitaplar çocukların gelişiminde ve dış dünyayı tanımalarında önemli bir yer tutmaktadır. Çünkü kitaplar çocukların dünyaya açılan pencereleridir ve okul öncesi çocuğu kitaplardaki mesajları resimler aracılığıyla edinir. Okul öncesi dönem çocuklarına yönelik olan resimli kitaplarda, çocuklara yazınsal metinlerin ve resmin iletilerini tanıma ve anlamaya dayalı bilişsel ve duyuşsal boyutlu davranışlarını uygulayabileceği, sınavabileceği olanaklar sunulmaktadır (Sever, 2008). Resimli kitapların en önemli özelliği, görsel oluşudur. Bu dönemde, çocukların, sanatçılar tarafından hazırlanmış resimli kitaplarla tanıştırılması, öğrenme hızı gittikçe gelişen çocuklara bütün gelişim alanları için yeni ve doğal öğrenme ortamları yaratacaktır (Gönen ve Uyanık Balat, 2002; Sever, 2010).

Okul öncesi dönem, çocuğun gelişiminin en hızlı ve en kritik yılları olup, insan hayatının diğer dönemlerinin temelini de oluşturmaktadır. Bu dönemde çocuğa verilen eğitim ve kazandırılacak davranışlar çok önemli bir yer tutmaktadır. Okul öncesi dönem çocuğunun değerleri içselleştirmesi, davranışa dönüştürmesi çocuğa ailede, okulda ve toplumda sağlanacak tutarlı eğitim yoluyla gerçekleşebilir. Değerlerin aktarılmasında da resimli çocuk kitapları, önemli bir işleve sahiptir. Çocuğa kazandırılması gereken değerler resimli kitaplar ile kolaylıkla verilebilir.

Çocuğun doğru ve yanlış ayırt edebilme yeterliği, duygusal-sosyal ve ahlaki gelişimi, içinde bulunduğu sosyal çevre içinde gerçekleşecektir (Nunner-Winkler, 2007). Aile, okul ve toplumun diğer kurumları çocuğa doğru mesajlar verebildiği ve davranışlar sunabildiği gibi bazı zamanlar yanlış mesajlar da verebilir (Wygant, 1995). Erken yıllardan itibaren çocuklar, olumlu sosyal davranışları kendi yaşantıları yoluyla kazanmaya başlarlar. Zor durumdaki birine yardım etme, insanlarla dayanışma içinde olma ve başkalarının yaşamlarına ilişkin empati kurabilme gibi değer içeren davranışlar geliştirmeye başlayacaktır (Eisenberg, 1982). Schwartz (2009)'a göre; değerler bireyi istedikleri amaca ve belli bir standarda ulaşmak için davranışa yönlendiren ve bireyler için görece önemli davranışa yol açan ilkeler bütünüdür. Standopt (2005)'a göre ise değerler, bireyin olaylar ve koşullar karşısındaki düşünceleridir. Toplumlarda bireylerce doğru olduğu kabul edilen ve standart olarak tanımlanabilen değerler insan yaşamında önemli bir yer tutar.

Değerlerin tanımlanması ve sınıflaması bakımından en önde gelen kuramcılardan birisi olan Schwartz (1992, 1994, 2009) özneliliği içeren yeniliğe açıklık (öz-yönelimli olma, uyarılımlık ve hazcılık) ve öz-genişletim (hazcılık, başarı ve güç), sosyal değerleri içeren öz-aşkınlık (evrensellik, iyilikseverlik) ve korumacı yaklaşım (uyuma, geleneksellik ve güvenlik) değerleri dört üst başlık altında on ayrı değerle açıklamıştır.

Şekil 1. Schwartz'ın (1994) değerler modeli.

İyilikseverlik ve evrensellik gibi öz-aşkınlığa ilişkin değerler toplum ve dünyanın geleceğine yönelik endişeleri barındırdığı için bu değerler makro endişe verici değerler olarak sınıflandırılmaktadır (Schwartz, Sagiv ve Boehnke, 2000) Öz-genişletim ise, büyüme ihtiyacına yönelik değerleri oluşturan (Schwartz, 2006), güç, haz, başarı gibi değerler mikro düzeyde endişe verici (Schwartz ve diğ., 2000) ve hedef kaybını önlemeye yönelik kaygı oluşturan bireysel değerler olarak adlandırılmaktadır. Yeniliğe açıklık, bireysel hedeflere ulaşmaya yönelik olup kaygıdan bağımsız iken, korumacı değerler tehdit karşısında benliği korumaya yönelik sosyal değerler olarak sınıflandırılmaktadır (Schwartz, 2006).

Schwartz Değerler Modelinde her bir değer; psikolojik, pratik ve sosyal sonuçları vardır ve her bir değer, diğer değerle uyum ya da zıtlık içerisinde yer aldığı görülür. Örneğin, başarı, genellikle yardımseverlik değeri ile çatışmaktadır. Birisi kişinin kendi başarısına odaklanma anlamını içerirken; diğeri başkalarının başarısını arttırmak için yardım etme davranışını içerir. Yardımseverlikle kurallara uyma değerlerinin her ikisi de insanların onayını kazanan davranışlar olduğu için benzer değerler olarak nitelendirilir. Güç ve güvenlik değerlerinin her ikisi de belirsizlikten kaçınma ve ilişkileri kontrol etme anlamını içerdikleri için benzerlik gösterir (Ros, Schwartz ve Surkiss, 1999).

Bireylerin eğitim düzeyi arttıkça öz-yönelim (Schwartz, 2006; Schwartz ve diğ., 2000), uyarım arama (Schwartz, Melech, Lehmann, Burgess, Harris ve Owens, 2001) zihinsel açıklık, esneklik ve başarı değerlerinin arttığı (Schwartz, 2006), gelenek ve uymaya yönelik değerlerin azaldığı rapor edilmiştir. Bireyin gelişimine bağlı olarak, bireyin yaşının artmasıyla birlikte öz-aşkınlık değerlerinin (iyilikseverlik ve evrensellik) arttığı ve öz-genişletime (başarı ve güç) yönelik değerlerin azaldığı kaydedilmiştir (Schwartz ve diğ., 2001).

Kültürler arası karşılaştırmalı birçok çalışmada Schwartz'ın (1994) değerler modeli sınanmıştır (Schwartz ve Bardi, 2001; Schwartz ve Sagie, 2000). Bu modelde yer alan değerlerin incelenen kültürlerde geçerli olmasına rağmen, farklı kültürlerde farklı değerlerin önem kazandığı saptanmıştır. Örneğin, Amerikalıların özgürlüğe, Avusturyalıların dürüstlüğe, Finlilerin neşeli olmaya ve İspanyolların bağımsızlık ve başarıya önem verdikleri kaydedilmiştir (Schwartz ve Bilsky, 1990). Struch, Schwartz ve Van der Kloot (2002) tarafından yapılan çalışmada değerler bakımından cinsiyetin fark yaratmadığı, daha çok cinsiyet kimliğinin belirleyici olduğu ortaya konulmuştur. Diğer

bazı çalışmalarda kızlarda özdenetim, iyilikseverlik, uyum ve güvenlik (Dilmaç, Deniz ve Deniz, 2009) ve kişiler arası ilişkilerle ilgili (Casas, Figuer, Gonzales ve Malo, 2007) değerler yüksek bulunurken, erkekler de ise güç (Dilmaç ve diğ., 2009; Yılmaz, Avşaroğlu ve Deniz, 2010) ve hazcılıkla ilgili değerlerin baskın (Dilmaç ve diğ., 2009) olduğu bulunmuştur. Toplumsallaşma sürecinde bireylerin cinsiyet rolü algılarının önemli bir belirleyici olduğu, kadınların daha şefkatli, erkeklerin ise daha otonom ve bireyci oldukları kaydedilmiştir (Schwartz ve diğ., 2001; Schwartz, 2006). Yapılan çalışmalar incelendiğinde, çocukluktan itibaren değerlerin oluşmaya başladığı kaydedilmiştir (Döring, Blauensteiner, Aryus, Drögekamp ve Bilsky, 2010; Bubeck ve Bilsky, 2004, Döring, 2010, 2008; Knafo ve Spinath, 2011).

Değerler evrensel (etik) ya da yerel (emik) olabilir. Eğitim süreci, aile, örgün eğitim kurumları ve kitle iletişim araçları; nasıl bir insan yetişmek istediğimize bağlı olarak, değerler konusu üzerine odaklanmıştır. Bununla birlikte çoğu zaman değer aktarımının en fazla olduğu araçlardan birisi kitaplardır. Ancak, ülkemizde okul öncesi kitaplarındaki değerleri belirlemeye yönelik ise çok az çalışmaya rastlanmıştır. Turan (2010) tarafından yapılan çalışmada çocuk klasiklerinden Robinson Crusoe, Donkişot, Pollyanna, Heidi, Falaka (Ömer Seyfettin) ve Falaka (Ahmet Rasim), Çalikuşu ve Yalnız Efe kitaplarının din olgusu ve dini ve ahlaki değerler bakımından incelendiği gözlenmiştir. Erdal (2009)'ın çocuk kitaplarını eğitim değerleri açısından incelediği çalışmada; incelenen çocuk kitaplarında sıklıkla işlenen değerlerin çalışkanlık, iyilik yapma, yardımlaşma, başkasına özenmeme, elindekilerin kıymetini bilme, söz dinleme, kibirli olmama, temiz olma ve hayvan sevgisi olduğu ortaya konulmuştur. Dirican ve Dağlıoğlu (2014)'nın 3-6 yaş grubu çocuklarına yönelik yazılmış resimli çocuk kitaplarında bazı temel değerler açısından incelendiği çalışmada ise; sevgi, paylaşmak, arkadaşlık, mutluluk ve nezaketin en çok rastlanan değerler arasında olduğu, buna karşın; cesaret, liderlik ve barışın en az rastlanan değerler arasında olduğu gözlenmiştir. Ancak konu ile ilgili literatür taramasında; yapılan bu araştırmalar herkesçe kabul edilen bazı temel değerler üzerinden yürütüldüğü saptanmıştır. Değerler genetik yollarla nesilden nesile aktarılamaz. Bu nedenle küçük yaşlardan itibaren, gerekli eğitim verilerek değerlerin oluşumuna temel oluşturulması gerekir. Çocuklara değerlerin öğretilmesini kim sağlamalı sorusuna, okul çağında çocuğu olan aileler okul döneminde okulun olmasını uygun görmüşlerdir. Bu aileler öğretilmesi gerekli değerleri; başarılı olmak, toplumsallaşmak, demokratikleşmek, çocukların kendilerini geliştirmesi ve barış şeklinde belirtmişlerdir (Tay ve Yıldırım, 2009). Belirtilen bu değerler daha çok evrensel değerlerle ilişkilidir. Değerleri salt ahlak ve din açısından ele almak, bireyin gelişimini en iyi (optimal) düzeyde sağlayamayabilir. Kişiliğin oluşmaya başladığı ilk çocukluk dönemi, değerler eğitimi açısından önemli bir dönemdir. Çocuklarda değerlerin gelişimi ilk yıllarda ailenin sorumluluğu altındadır. Ancak, çocuğun okul öncesi kurumuna başlaması ile öğretmenler ve okul bu sorumluluğa ortak olur. Okul öncesi eğitimde önemli bir yer tutan resimli çocuk kitapları çocukların değer eğitiminde önemli araçlar arasında yer almaktadır. Ayrıca kitapların okul öncesinde değer aktarımında bir araç olarak kullanılmasına karşılık daha çok hangi değerlerin aktarıldığının belirlenmesine ihtiyaç vardır. Verilen değerlerin tüm insanların kabul edebileceği evrensel değerleri kapsaması halinde insanların birbirleriyle uyumunu artırabilir. Aksine daha çok belirli etnik kültürel ve dinsel değerlerin aktarımı halinde farklı dinsel etnik ve kültürel değerleri taşıyan grup ve bireylerle çatışmaların olması kaçınılmazdır. Bu çerçevede özellikle değer oluşumunun başlangıç dönemi olan okul öncesinde kitaplar yoluyla aktarılan değerlerin incelenmesi gerekmektedir. Yapılan çalışmalarda çocuk kitaplarında ele alınan değerleri, Schwartz'ın Değerler Modeline göre incelemeyi amaçlayan bir çalışmaya rastlanmamıştır. Bu çalışma kapsamında elde edilecek sonuçların, alan yazına önemli bir katkı sağlayacağı düşünülmektedir. Bu düşünceden hareketle çalışmada Schwartz'ın (1992) Değerler Modeline bağlı olarak, 3-6 yaş resimli çocuk kitaplarındaki değerlerin belirlenmesi ve elde edilen bulgular doğrultusunda önerilerin sunulması amaçlanmıştır.

Yöntem

Araştırmanın Modeli

Erken çocukluk dönemi için hazırlanan resimli çocuk kitaplarında Scwartz'ın Değerler Modelinde geçen değerlerin sıklığını belirlemek amacıyla planlı çalışmada, verilerinin toplanmasında nitel veri toplama araştırma tekniklerinden olan döküman inceleme tekniği kullanılmıştır. Döküman incelemesinde var olan bir durumun mevcut belge ve dökümanlarla uygun olarak ortaya konulması amaçlanır. Döküman incelemeleri büyük ölçüde hedef dökümanın taranmasına dayanır (Yıldırım ve Şimşek 2004).

Veri Kaynağı ve Çalışma Grubu

Bu çalışmada araştırmanın verileri okulöncesine yönelik resimli çocuk kitaplarından elde edilmiştir. Çalışma grubunu oluşturmak için, olasılıksız örnekleme yöntemlerinden amaçlı örnekleme yöntemi kullanılmıştır. Denizli İlinde bulunan iki resmi, iki özel anaokulu araştırma kapsamına alınmıştır. Gerekli izinler alındıktan sonra; bu dört okulun kitaplığında yer alan tüm resimli çocuk kitapları (N=275) incelenmeye alınmıştır. Olasılıksız örnekleme yöntemlerinden amaçlı örneklemede araştırmacı, evrenini oluşturacak kişilerin özelliklerini belirler ve bu özelliklere uyan kişilere ulaşır kimlerin seçileceği konusunda araştırmacı kendi yargısını kullanır ve araştırmanın amacına en uygun olanlar alınır. Burada ortalama olarak istenilen özellikleri taşıyanların seçilmesi bir yoldur (Christensen, Johnson ve Turner, 2015). Bu sebeple çalışmada okulların seçiminde, Denizli İlinde bulunan okul öncesi kurumlarının kütüphanelerinde çeşitlilik ve kitap sayısı bakımından en zengin olan okullar (iki resmi ve iki özel okul olmak üzere) dört okul seçilmiştir. Bu dört okulun kitaplığında yer alan üç altı yaş çocuklarına yönelik hazırlanmış toplam 275 resimli çocuk kitabının tümü incelenmeye alınmıştır.

İşlem

Verilerin toplanmasında Döküman İnceleme tekniği kullanılmıştır. Döküman incelemesi yapılırken belirlenen değerlerin kayıt altına alınması için belirtke tablosu oluşturulmuştur. Döküman inceleme sırasında belirtke tablosu kullanılması çalışmanın geçerliliği ve güvenilirliğini artırmanın yanı sıra dökümanlar arasındaki farkların ortaya konabilmesine olanak sağlamaktadır.

Resimli çocuk kitaplarında yer alan değerler, Schwartz (1992, 1994, 2006) tarafından geliştirilen değerler modelinde belirlenen on değer kullanılarak kodlanmıştır. Schwartz'ın değerler modelindeki on değer tanımı ve içerdiği değerler şu şekilde sunulmaktadır:

Güç: Sosyal statü ve prestij, insanlar ve kaynaklar üzerindeki hakimiyet (sosyal güç, otorite, varlık)

Başarı: Toplumsal standartlara göre kişisel başarı (başarı, yetkinlik, hırslı olma, etkili olma)

Hazcılık: Kişi için duygusuz zevk ve haz (hayattan zevk almak)

Uyarılım: Heyecan, yenilik (heyecanlı bir yaşam, cesaret)

Öz yönelim: Düşünce ve eylem seçiminde bağımsızlık (keşfetmek, yaratıcılık, bağımsızlık, kendi amaçlarını seçmek, meraklı olmak, özgürlük)

Evrensellik: Bütün doğa ve insanların iyiliğini korumak için tolerans sahibi olmak takdir etmek (açık fikirli olmak, erdemli olmak, sosyal adalet, eşitlik, dünya barışı, güzelliklerle dolu dünya, doğayla bütünlük içinde olmak, çevreyi korumak)

İyilikseverlik: Kişilere yönelik iyilik ve koruma geliştirme (yardımseverlik, dürüstlük, vefalı olmak, bağışlayıcı olmak, sorumluluk sahibi olmak, gerçek arkadaşlık)

Geleneksellik: Bireyin üzerindeki dini ve geleneksel fikirleri kabul etmek (gelenek, alçakgönüllülük, dindar olmak, hayatın kişiye verdiğini kabul etmek, ılımlı olmak)

Uyma: Diğer insanlara zarar verecek ya da üzecek eğilim, dürtü ve eylemleri engelleme. (İtaatkar olmak, kibar olmak, kendini denetlemek, aileye ve büyükler saygılı olmak)

Güvenlik: Kişinin topluma uyumu ve devamlılığı (toplumsal düzen, aile güvenliği, ulusal güvenlik, sağlıklı olmak, temiz olmak, ait olma duygusuna sahip olmak)

Resimli çocuk kitaplarında geçen değerler, yukarıda sunulan Schwartz'ın Değerler Modeline göre belirlenen on kategoride değerlendirilmiştir. Her bir kitap her bir araştırmacı tarafından tek tek okunmuş, kategorilere uygun değerler belirlendiğinde bulunan değerler belirtke tablosuna çeteleme yöntemiyle kaydedilmiştir. Araştırmada resimli kitaplar 275'e kadar numaralandırılmıştır. Elde edilen veriler sayısallaştırma analiz birimlerinden "var ya da yok tekniği" ile değerlendirilmiştir. Var ya da yok tekniğine göre araştırılan kategori dökümünde var ise "1", yok ise "0" değeri verilmektedir. İncelenen resimli kitaplar RK1, RK2, ... RK275 şeklinde kodlamalar kullanılarak, değerlerle ilgili örnek metinler sunularak veriler yorumlanmıştır.

Bulgular

Resimli çocuk kitaplarında yer alan değerlerin Schwartz'ın Değerler Modeline bağlı olarak, resimli çocuk kitaplarındaki değerlerin belirlenmesi amaçlandığı bu çalışmada, elde edilen verilerin yorumlanmasında belirtke tablosundan yararlanılmıştır.

Tablo 1. Resimli çocuk kitaplarında yer alan değerlerin dağılımı

Kitaplara Göre Değerler	Değerler Dağ.	%
1.Uyma	128	18,88
2.Hazcılık	101	14,90
3.Geleneksellik	82	12,09
4.İyilikseverlik	78	11,50
5.Uyarılım	71	10,47
6.Evrensellik	67	9,88
7.Öz Yönelimli Olma	60	8,85
8.Başarı	44	6,49
9.Güvenlik	37	5,46
10.Güç	10	1,47
Toplam	678	100,00

Tablo 1. incelendiğinde seçilen kitaplarda en fazla uyma ve hazcılıkla ilgili değerlere yer verilirken, en düşük değer dağılımı güç olarak görülmektedir. Resimli çocuk kitaplarında sırasıyla en fazla uyma (%18,88), hazcılık (%14,90), geleneksellik (%12,09), iyilikseverlik (% 11,50) uyarılım (%10,47), evrensellik (% 9,88) ve öz-yönelimli olma (%8,85) değerlerine yer verildiği; en az ise güç (%1,47), güvenlik (% 5,46) ve başarı (% 6,49) değerlerine yer verildiği belirlenmiştir. Çalışmaya dahil edilen kitap sayısının 275 olmasına rağmen, kitaplarda değerlere yer verme toplamının 678 olması kitaplarının her birinde birden fazla değere vurgu yapıldığının bir göstergesidir.

Resimli çocuk kitapları Schwartz'ın Değerler Modelindeki kategoriler halinde incelenmiş, kitaplarda yer alan değerleri vurgulayan cümleler kategorilere göre en çok vurgulanan değerden başlanarak aşağıda doğrudan alıntılarla sunulmaktadır:

Uyma kategorisinde diğer insanlara zarar verecek ya da üzecek eğilim, dürtü ve eylemleri engelleme, itaatkar olma, kibar olma, kendini denetleme, aileye ve büyükler saygılı olma ele alınmaktadır. Kohlberg'in Ahlaki Gelişim Kuramına göre Gelenek Öncesi düzeyin özünde yatan temel durum dış denetimdir. Çocukların kararını ceza tehdidi ya da ödül alma umudu belirlemektedir (Gander ve Gardiner 2001). İncelenen resimli çocuk kitaplarında; en çok kurallara uyma üzerinde durulmakla birlikte kibar olma, diğerlerine yanlış şeyler yapmaktan kaçınma; diğer insanlara saygılı olma değerlerine de daha fazla yer verildiği belirlenmiştir. Resimli çocuk kitaplarından RK 119'deki *"...Hayvanları sevip, onları korumak istemen çok güzel bir davranış, ama bizim gibi toplu konutlarda yaşayanlar çevreyi rahatsız etmemelidir. Ayrıca apartman yönetimi de bizleri bazı hayvanları beslemememiz konusunda uyardı"* cümleler incelendiğinde; bu cümlelerde yanlış şeyler yapmaktan kaçınma ile ilgili değerlere yer verildiği belirlenmiştir.

Hazcılık kategorisinde kişi için duygusal zevk ve hayattan zevk alma önemlidir. Resimli çocuk kitaplarında en hazcılık fazla görülen değerler arasında yer almaktadır. Bu kategoride eğlenerek öğrenmenin, hayatta iyi ve etkili zaman geçirmenin önemli olduğu yönünde değerlere yer verilmiştir. Resimli çocuk kitaplarından RK 97'deki *"Ben şirin sevimli bir kediyim. Yüzmeyi sevmem, ama denizi çok severim. Sabah erkenden gelir, kıyıda beklerim. Balıkçılar gelince, düğün bayram ederim. Dostlarım gelir, sonra. Kuruluruz tekneye. Balıkçılar bırakmıştır balıkları hediye."* cümleler incelendiğinde; bu cümlelerde hayatın tadını çıkarmak ve iyi zaman geçirmekle ilgili değerlerin ele alındığı görülmüştür.

İyilikseverlik kategorisinde kişilere yönelik iyilik ve koruma geliştirme, yardımseverlik, dürüstlük, vefalı olma, bağışlayıcı olma, sorumluluk sahibi olma ele alınmaktadır. Çocukların, diğer bireylerin duyguları ile ilgilenmelerinin yaşla birlikte değiştiği düşünüldüğünde yedi yaşında olan bir çocuğun, okul öncesi dönem çocuklarına oranla diğer insanların duygularını anlamada ve üzüntüler ile ilgilenmede daha yeterli olabileceği söylenebilir. Büyük çocuklar üzüntülü olan bireyi rahatlatmada ya da onlara yardım etmede daha başarılı olduğu vurgulanmaktadır (Eisenberg, 1982; Köksal 1997). Ancak çocuklarda yardımseverlik davranışının gelişmesi için, küçük yaşlardan itibaren model olmak ve empati gelişimini sağlamak için kitaplarda yardımseverlik değerlerine yer verilmesinin önemli olduğu düşünülmektedir. Resimli çocuk kitaplarından RK 1'deki *"... -Şu zavallı köpeğe bak! Bunun hali böyle ne olacak? Yel estikçe titriyor, gölge düştükçe büzülüyor. Bebek gibi sızlıyor. Gel kilimi köpeğin üstüne örtelim. Onu bu Allahın kırında bırakıp gidersek çok suçlu sayılırız ahret gününde."* cümleler incelendiğinde; bu cümlelerde yardım etmenin önemi ve iyilik ile ilgili değerlere vurgu yapıldığı görülmektedir.

Geleneksellik kategorisinde dini ve geleneksel fikirleri kabul etme, alçakgönüllülük, ılımlı olma üzerinde durulmaktadır. Geleneksellikte geleneğe dayanan, gelenekle ilgili olan fikirler ön plana çıkmaktadır. Resimli çocuk kitaplarında yer alan alçakgönüllü olmak, kişinin kendini diğer insanlardan üstün görmemesi ve kendini beğenmemesi de geleneksel değerler içinde değerlendirilir. Resimli çocuk kitaplarından RK187'deki "...Her sabah uyandıklarında onu kulenin balkonunda görüyorlardı. Adam büyük bir saygıyla öne doğru eğilip onları selamlıyordu. Mahalle sakinleri de onların selamına karşılık veriyorlardı. Aradan birkaç ay geçince kuledeki yabancıнын huyu değişti...Herkesi kendine selam vermeye zorluyor hatta kendisini mahallenin ve kulenin efendisi diye çağırmasını istiyordu." cümleler incelendiğinde; bu cümlelerde alçakgönüllü ile ilgili değerlere vurgu yapıldığı görülmektedir.

Uyarılımlı kategorisinde heyecanlı bir yaşam, cesaret ve yenilik üzerinde durulmaktadır. Yeniliğe açık olma, okul öncesi çocuğunu daha büyük bir bağımsızlığa ve özerkliğe yöneltmektedir. Üç-dört yaşlarında çocuk girişimcilik ve atılganlık özelliklerini açıkça göstermeye başlamaktadır. Çocuklardaki merak duygusu, sürekli bir şeyler yapma ve büyüme isteği çocukta girişim duygusunun temellerine işaret etmektedir (Öztürk, 1997; Gander ve Gardiner, 2001). Resimli çocuk kitaplarından RK126'daki "...Topi artık özgürdü. Acaba gökyüzünde ondan başka kimler vardı? Uçtu uçtu bir ağacın dalına takıldı. Hava soğudu, rüzgar esmeye, yağmur yağmaya başladı. Topi çok korkuyordu..." cümleler incelendiğinde; bu cümlelerde macera arama, risk almaktan hoşlanma ile ilgili değerlerin ele alındığı belirlenmiştir.

Evensellik kategorisinde bütün doğa ve insanların iyiliğini korumak için tolerans sahibi olma, takdir etme, açık fikirli olma, erdemli olma, sosyal adalet, eşitlik, barış, çevreyi koruma üzerinde durulmaktadır. Sorumluluk, eşitlik, adalet, özgürlük, hoşgörü, saygı, güdüleme, güven, doğruluk gibi değerlerin birçok araştırmada ön plana çıktığı gözlenmektedir. Bu değerlere sahip ve bu değerleri davranış haline getiren bireyler yetiştirmek eğitim açısından önemlidir (Çağlar, 2005). Resimli çocuk kitaplarından RK14'deki "Bay sivri bir çivi, bayan küt ise bir vidaydı. Bay sivri ve arkadaşı sivri olmalarıyla övünüp dururlardı. Üstelik vidaların da hiç bir işe yaramadıklarını söylerlerdi. Bayan Küt bir gün onlara hepimizin görevleri farklıdır, bu yüzden hiç birimiz diğerinden üstün değil dedi. Bay sivri çok utanmıştı. Hemen Bayan Kütten özür diledi." cümleler incelendiğinde; bu cümlelerde herkese eşit davranılması ve yaşamda herkese eşit fırsat verilmesi gerektiği ile ilgili değerlere vurgu yapıldığı görülmektedir.

Öz-yönelimli olma kategorisinde düşünce ve eylem seçiminde bağımsızlık, keşfetmek, yaratıcılık, meraklı olma, özgürlük ele alınmaktadır. Okul öncesi dönemde de keşfetme, meraklı olma, bağımsız hareket edebilme, yaratıcılık, kendi bedenine ve çevresine karşı derin ve bitmek bilmez bir soruşturma ve öğrenme eğilimi çok önemlidir. Bu nedenle resimli çocuk kitaplarında da çocuğun bu özelliklerini desteklemeye yönelik konuların seçilmesi çocuğun kendini tanımasına, kişiliğini geliştirmesine katkıda bulunmaktadır (Gönen, 2000). Üç-dört yaşlarında çocuk girişimcilik ve atılganlık özelliklerini açıkça göstermeye başladığı (Öztürk, 1997) için çocuğun özelliklerine uygun değerlerin kitaplarda ele alındığı görülmektedir. Resimli çocuk kitaplarından RK185'deki "...Aydedeye kadar uçmak, ne güzel olurdu kim bilir...? Hemen oraya uçmalı, kanatlarım ışık kadar hızlı...Uçtum uçtum yoruldu, sonunda aydedeye ulaştım." cümleler incelendiğinde; bu cümlelerde hayal gücüne sahip olma ve kendi kendine karar verme ile ilgili değerlere yer verildiği görülmektedir.

Başarı kategorisinde toplumsal standartlara göre kişisel başarı yetkinlik, hırslı olma üzerinde durulmaktadır. Başarı duygusunun, çocuk gelişim özelliklerine bakıldığında okul döneminde başladığı görülmektedir. Bu dönemde, çocuklarda çalışma isteği yaratmak ve onlara başarı duygusunu tattırmak

büyük önem taşır. Okul öncesi dönemde başarılı olmak yerine yaptığı işten haz almasını sağlamak, mutlu olmasını sağlamak ön planda tutulmaktadır (Gander ve Gardiner, 2001). Resimli çocuk kitaplarından RK 167'deki *“Meraklı çocuklar, anne, babalar ikisinin başına üşüştü, Hayran hayran yaptıkları kuleye bakıyorlardı. Kerem'in babası orada bulunanlara benim oğlum galiba mimar olacak dedi.”* cümleler incelendiğinde; bu cümlelerde başkalarından saygı görmek isteme ile ilgili değerlere yer verildiği gözlenmektedir.

Güvenlik kategorisinde kişinin topluma uyumu ve devamlılığı, toplumsal düzen, aile güvenliği, ulusal güvenlik, sağlıklı olma, ait olma duygusu üzerinde durulmaktadır. Kişinin topluma uyumu ve devamlılığı yetişkinliğe doğru önem kazmaktadır. Resimli çocuk kitaplarından RK 194'deki *“ Bu yıl kovanlara yeni arılar katılmış. Minik arıların hepsi de çok heyecanlıymış. Kraliçe arı minik arılara yapmaları gerekenleri anlatmış: hepinize birer rehber arı eşlik edecek. Rehber arı size güzel çiçeklerin yerini gösterecek. Sonra da kovanınızın yolunu öğretecek. Hepiniz rehber arıyı izlemelisiniz. Onun söylediklerini dinlemelisiniz.”* cümleler incelendiğinde; bu cümlelerde kişinin topluma uyumu ve devamlılığı ile ilgili değerlere yer verildiği görülmektedir.

Güç kategorisinde sosyal statü ve prestij, insanlar ve kaynaklar üzerindeki hakimiyet, otorite önemlidir. Sosyal statü, güç ve prestij okul öncesi çağlardan çok sonra insan hayatında önem kazanmaya başlamaktadır. Bu nedenle okul öncesi eğitimde güç kategorisinde yer alan değerler çok önemli görülmemektedir. Resimli çocuk kitaplarından RK 221'deki *“.....Dev onlara ne istediğini sordu... sizi çok sevdim, istediklerinizin daha fazlasını vereceğim dedi... Duman, yıldızlar ve korkular gittiğinde balıkçı ailesi gözlerine inanamadı. Evdeki, kıyafetlerdeki ve kendilerindeki bu güzel değişikliklere çok sevindiler. Kucaklarında da koca bir çuval dolusu altın vardı. Dev onları onlar da dev çok sevmiştii. Bir daha hiç ayrılmadılar. Hep beraber mutlu ve zengin yaşadılar.”* cümleler incelendiğinde; bu cümlelerde zengin ve güçlü olma ile ilgili değerlere yer verildiği belirlenmiştir.

Tartışma

Toplumların geleceklerinin sağlam olması, çocukların zihinsel, fiziksel ve sosyal açıdan kendileriyle ve çevreleriyle uyum ve denge içinde bulunmaları, dolayısıyla sağlıklı bir kişiliğe sahip olmaları ile mümkündür. Çocuğun duyarlı bir düşünce yapısına sahip olmasında çocuk-kitap ilişkisinin çok önemli bir yer tuttuğu bugün artık tartışılmaz bir gerçektir. Çocukların erken yıllardan itibaren değerleri kazanmalarında da resimli çocuk kitapları çok önemli bir yer tutmaktadır (Aral ve Bulut 2001). Çocuklar ve ebeveynler değerleri doğru algılar ve uygularsa ebeveyn çocuk arasındaki uyumun ve ilişkinin etkin olduğu gözlenmektedir (Knafo, 2003; Knafo ve Schwartz, 2003). Ebeveynlerin değerleri ile çocukların davranışları arasında bir uyumsuzluk gözlemlendiğinde ise ebeveynlerle çocuklar arasında ciddi sorunlar yaşanabilmektedir. Çocuğun toplumsallaşmasında önemli rolü olan ailelerin ve öğretmenlerin çocuklara değer aktarımı konusunda desteklenmesi gerekmektedir (Wray-Lake, Flanagan ve Maggs, 2011). Bu bağlamda kitapların özellikle erken yaşlardan itibaren çok sık kullanılan resimli çocuk kitaplarının değerlerin kazandırılmasında hem ailelere hem de öğretmenlere önemli katkı sağlayacağı düşünülmektedir. Resimli çocuk kitaplarının erken yıllarda değer aktarımı konusunda önemli araçlardan biri olduğu söylenebilir. 3-6 yaşa yönelik hazırlanan resimli çocuk kitaplarında değerlerin aktarımı konusunda neler yapıldığının belirlenmesi, konu ile ilgili önerilerin geliştirilmesi önemli görülmektedir. Bu düşünceden hareketle çalışmada Schwartz'ın (1992) Değerler Modelinde yer alan değerlere göre resimli çocuk kitaplarında vurgulanan değerlerin belirlenmesi ve alanda çalışanlara ve ailelere yönelik öneriler oluşturulması amaçlanmıştır. Bulgular incelendiğinde, resimli çocuk kitaplarında sırasıyla en fazla uyma, hazcılık, geleneksellik, iyilikseverlik, uyarılımlık,

evrensellik ve öz-yönelimli olma değerlerine yer verildiği; en az ise güç, güvenlik ve başarı değerlerine yer verildiği belirlenmiştir.

Resimli çocuk kitapları da okul öncesinde bu amaçla kullanılan önemli bir araçtır; ancak çocuğa verilmek istenilen değerlerin ne olduğu kadar ne zaman verilmesi gerektiği de önemlidir. Bireyin yaşamındaki önemli olaylar değer değişimine yol açmaktadır. Örneğin, tarihsel olaylar (savaş ve depresyon, ...), yaş (fiziksel güç ve hafıza kaybı,...) ve yaşam dönemleri (çocukluk-ergenlikten yetişkinliğe,...) değerlerin değişmesine yol açabilmektedir (Schwartz, 2006).

Yapılan araştırmada en fazla uyma (sosyal değer), en az güç (bireysel değer) değerleri yer almıştır. Bu iki değer kişisel kaygı içeren değerlerdendir (Schwartz, 2006). Uyma, toplumsal olarak onaylanmayı içerir. Bu yüzden kişinin toplumsal olarak normlara uymadığında yaptırımla karşılaşması benliği tehdit edebilir. Ayrıca araştırmada; güç (%1,47) ve güvenlik (% 5,46) ve aynı şekilde başarı (% 6,49) değerinin resimli çocuk kitaplarında az rastlanmasının altında yatan nedenin yaş ve yaşam dönemleri olduğu söylenebilir. Schwartz'ın Değerler Modelindeki sosyal statü, güç ve saygınlık gibi değerlerin okul öncesi çağlardan çok sonra insan hayatında önem kazanmaya başlamakta, güvenlik değerinin içinde yer alan kişinin topluma uyumu ise okul öncesi yıllarda görülmektedir. Bu dönem çocuklarında başarılı olmak yerine yaptığı işten haz almak, mutlu olmak çok daha önemlidir. Tay ve Yıldırım (2009) çocuklara ebeveynlerin başarılı olma, toplumsallaşma, barış, demokratikleşme, kendilerini geliştirme ile ilgili değerleri kazandırmasının önemli olduğunu vurgulamıştır.

İncelenen resimli çocuk kitaplarında karşılaşılan değer en fazla Uyma (%18,88) olduğu gözlenmektedir. Okul öncesi değerler eğitiminde kurallara uyma davranışı çocuğa eğitim yoluyla kazandırılmak istenen değerlerin başında gelmektedir. Kurallara uyma bu yaş çocuğunun gösterdiği gelişim özelliklerinden biri olup MEB Okul Öncesi Eğitim Programında sosyal ve duygusal gelişimle ilgili kazanım ve göstergeler arasında yer almaktadır. Schwartz'ın Değerler Modelindeki Uyma kategorisinin resimli çocuk kitaplarında yoğun bir şekilde ele alınmasının nedeni olabilir. Okul öncesi resimli çocuk kitaplarında uyma kategorisine yönelik değerlerin ele alınması önemli görülmektedir.

Resimli çocuk kitaplarında en fazla yer verilen değerlerden uyma ve geleneksellik koruyucu değerlerdendir. Oysa ki, uyarılım ve hazcılık daha çok yeniliğe açıklıkla ilgili değerlerdendir. Bunlar Schwartz'ın (1992) değerler modelinde ters yönlü değerleri içermektedir. Koruma toplumsal (Schwartz, 1992, 1994, 2009; Schwartz ve diğ., 2001) kaygı yönelimli değerleri (Schwartz ve diğ., 2000; Schwartz, 2006) oluştururken, değişme açıklık bireysel (Schwartz, 1992, 1994, 2009; Schwartz ve diğ., 2001) ve kaygıdan bağımsız değerler olarak değerlendirilmektedir (Schwartz ve diğ., 2000; Schwartz, 2006). Evrensellik ise özaşkınlık ile ilişkili değerlerdendir. Öz-aşkınlık değerleri sosyal değerlerdir (Schwartz, 1992, 1994, 2009) ve bireysel kaygıdan bağımsızdırlar (Schwartz ve diğ., 2000; Schwartz, 2006).

Güç, öz-genişleşmeye yönelik bireysel değeri içermektedir (Schwartz, 1992, 1994, 2009) ve bireysel kaygı içeren değerlerdendir (Schwartz ve diğ., 2000; Schwartz, 2006). Birey hem güç elde etmek istemesi hem evrensel değerlere sahip olması zıt durumlar olarak görülmektedir. Birinde bireysel kaygı diğesinde genel kaygı daha egemendir (Schwartz ve diğ., 2000; Schwartz, 2006).

Araştırmada, resimli çocuk kitaplarında hazcılık kategorisinin %14,90 oranında ele alınarak incelendiği belirlenmiştir. Bu kategoride eğlenerek öğrenmenin, hayatta iyi ve etkili zaman geçirmenin önemli olduğu yönünde değerlere yer verilmektedir. Okul öncesi dönem çocuklarında yoğun yaşanan merak etme davranışının, bitmez tükenmez enerjinin ve hareketin (Erden ve Akman, 1996; Gander ve

Gardiner, 2001) doyurulması adına resimli çocuk kitaplarında hazcılık kategorisi ile ilgili değerlerin ele alınmış olmasının önemli olduğu düşünülmektedir. Sever (2002; 2010) okul öncesi dönemdeki çocuklara yönelik hazırlanan metinlerin çocuğu eğlendirecek ve mutlu edecek şekilde kurgulanması gerektiğini vurgulamıştır. Bu özellik çocukların kitaba karşı dikkatini çekmede ve ilginin oluşmasında çok önemlidir. Yaşamda mutlu olma, olumluya yönelme, yaşamdan zevk alarak bireylerin sağlıklı gelişmelerine katkıda bulunur. Çocuk edebiyatı olarak yazılan ürünlerin konusu; ilgi alanına dönük olmalı, onu sürüklemeli ve ona heyecan vermeli onda merak uyandırmalıdır (Güleryüz 2006, Sever 2008).

Sosyal değerleri içeren evrensellik ve iyilikseverliğin Schwartz'ın Değerler Modelinin öz-aşkınlık kısmında yapılandığı gözlenmektedir. Yapılan çalışmada incelenen resimli çocuk kitaplarında evrenselliğin % 9,88; iyilikseverliğin ise % 11,50 oranında yer aldığı gözlenmektedir. Çocukların, diğer bireylerin duyguları ile ilgilenmeleri yaşla birlikte değişmektedir (Eisenberg, 1982; Köksal 1997). Çocuklarda yardımseverlik davranışının gelişmesi için, küçük yaşlardan itibaren model olmak ve empati gelişimini sağlamak için kitaplarda başkalarına iyilik yapma değerlerine yer verilmesi önemlidir. Tuğrul ve Feyman (2006), yaptıkları çalışmada inceledikleri çocuk kitaplarında en fazla paylaşma ve yardımlaşma değerine yer verildiğini vurgulamışlardır. Yine aynı şekilde Dirican ve Dağlıoğlu (2014)'nin üç-altı yaş grubu çocuklarına yönelik yazılmış resimli çocuk kitaplarında yardımlaşma değerinin ön planda olduğu gözlenmektedir.

Ayrıca Gülay Ogelman ve Erten Sarıkaya (2015)'nin okul öncesi eğitimi öğretmenlerinin değerler eğitimi konusundaki görüşlerini inceledikleri çalışmada da okul öncesi dönem çocuklarına kazandırılması gereken değerler sıralamasında, saygı, sorumluluk, sevgi, hoşgörü, paylaşma, dürüstlük, yardımlaşma, işbirliği değerlerinin yer aldığı görülmektedir.

Geleneksellik kategorisinde; geleneğe dayanan, gelenekle ilgili olan fikirler üzerinde durulmakta, alçakgönüllü olma, kişinin kendini diğer insanlardan üstün görmemesi ve kendini beğenmemesi değerlerine vurgu yapılmaktadır. İncelenen resimli çocuk kitaplarında bu değerlerin %12,09 oranında olduğu gözlenmektedir. Ülkelerin sahip olduğu geleneksel kültürel yapının, tarihten günümüze kadar gelmesinde kitapların önemi büyüktür. Ancak; geçmişe ilişkin verilen bilginin nasıl verildiğine bağlı olarak öncelikler değişebilir. Bunlar çocukların yeni şeylere uyumunu kolaylaştırabilir. Varolanı yeniden gözden geçirmeye, yeniden değerlendirmeye ya da korumaya yönelik değerler toplumların dinamizmini engellemek yerine etkin bir değişime katkı sağlamaktadır. Aynı şekilde resimli çocuk kitaplarında fazla vurgulanan değerler arasında yer alan uyarılımlı kategorisinin %10,47, öz-yönelimli olma kategorisinin %8,85 oranında olduğu gözlenmektedir. Yeniliğe açık olma, heyecan, yenilik, merak, bir şeyler yapma ve büyüme isteği resimli çocuk kitaplarında olması beklenen değerler arasında yer almaktadır. Girişim duygusunun temellerinin atılmasında; bilinmeyen konulara merak, sürekli bir şeyler yapma ve büyüme isteğinin önemli olduğu vurgulanmaktadır (Öztürk, 1997). Resimli çocuk kitaplarında bu değerlerin ele alınmış olması onların girişimciliğinde etkili olabilecektir.

Çocuk edebiyatında genellikle yurt sevgisi, çalışkanlık, aile, aile sevgisi, arkadaşlar arası uyum, saygı gibi temaların ele alınarak incelendiği görülmektedir (Cıraoğlu, 1998). Gönen (2000) de kitaplardaki konuların insani ve gerçekçi olması, insanlık değerlerini, yurt sevgisini, yardımlaşma duygusunu güçlendirici bir nitelik taşıması, özgür düşünceli insan yetiştirme amacını gütmesi gerektiğini vurgulamaktadır. Yurt sevgisi gibi ulusal değerler, ulusal bilinç verilirken evrensel değerlerin göz ardı edilmemesi gerektiğine de vurgu yapmaktadır. Buna karşılık her türlü kör inanç, ön yargı, ırk üstünlüğü, din ayrılığı, bağnazlık gibi tutumların kitaplarda konu olarak ele alınmasının uygun olmadığını, kadercilik gibi insanın mücadele gücünü engelleyen tutumlardan ve ideolojik konulardan

uzak durulması gerektiğini belirtmektedir. Resimli çocuk kitaplarından aktarılan örnek cümlelerde de görüldüğü gibi çocuk edebiyatında yer verilmesi gereken konuların ve bu doğrultuda ele alınan değerlerin resimli çocuk kitaplarında da ele alındığı çocukların gelişimsel düzeylerine uygun değerlerin de adı geçen kitaplarda incelendiği gözlenmektedir.

Erken yıllardan itibaren çocuk anne-babasından, okuldan, diğer yetişkinlerden ve kitle iletişim araçlarından birçok mesaj almaktadır. Bu mesajlar çocuğun davranışlarını etkilemeye başlamaktadır. Mesajlarla değer verilen şeyler zamanla çocuğun davranışlarında belirleyici olmaya başlamaktadır. Çocukların aile dışında dünyaya açılan kapısı olan resimli çocuk kitabı, hem toplumun içinde barındırdığı değerleri hem de evrensel değerleri erken yaşlarda okuma yazma bilmeyen çocuklara en eğlenceli ve çarpıcı şekilde tanıtan önemli materyallerden biridir.

Değerler erken yıllardan itibaren kazanılmaya başlanan ve bireyin gelişimi için önemli etmenlerden birisidir. Resimli çocuk kitaplarında verilen değerler geçmişle, şimdiyle ve gelecekle bağlantılı olarak verildiğinde, daha kaygıdan bağımsız hem yerel, bir o kadar evrensel dünya vatandaşı yetiştirilmesine yol açabilir. Bu nedenle çocuklara tüm değerlerin verilmesinden çok hangi değerler, kaç yaşında ve nasıl verilmeli görüşüne önem verilmelidir. Çocuğun gelişimini olumsuz etkileyeceği düşünülen kitapların belirlenmesi anlamında bu çalışmanın yol gösterici olmasını beklenmektedir.

Sonuç ve Öneriler

Okul öncesi dönemde, değer aktarımı yönünden önemli görülen resimli çocuk kitaplarında hangi değerlere ağırlık verildiğini incelemek amacıyla yapılan bu çalışmada; resimli çocuk kitaplarında uyma (%18,88), hazcılık (%14,90), geleneksellik (%12,09), iyilikseverlik (% 11,50) uyarılımlık (%10,47), evrensellik (% 9,88) ve öz-yönelimli olma (%8,85) değerlerine daha fazla yer verildiği; başarı (% 6,49), güvenlik (% 5,46) ve güç (%1,47) değerlerine daha az yer verildiği belirlenmiştir. Resimli çocuk kitaplarında her bir değer en az iki kez ele alınarak incelendiği gözlenmiştir.

Sonuçta kişisel kaygı içeren korumacı ve öz-genişletim değerlerinin nasıl verildiği önemlidir. Öz-aşkınlık ve yeniliklere açık olmaya ilişkin değerler ise bireysel kaygıdan bağımsız ve bazıları makro kaygı verici (çevre sorunu) değerleri içermektedir. Bu değerler hem bireysel (yeniliklere açık olma) hem de sosyal (öz-aşkınlık) değerler olarak çocuk kitaplarında yer alması gerekmektedir. Yine bireysel değerler (öz-genişletim) ve sosyal değerler (korumacı) verilerken bireyin sağlıklı gelişimi ve uyumunu arttıracak şekilde verilmelidir. Örneğin, başarılı olmak önemli, ancak çocuğun nasıl başarılı olduğu daha da önemlidir (arkadaşlarının haklarını kötüye kullanma gibi). Yine gelenek-uyma önemli ancak gelenek-uymanın nasıl verildiği daha da önemlidir (kişinin itaat etmesi değil, doğru benimsemesi gibi).

Elde edilen bu sonuçlar doğrultusunda şu öneriler getirilebilir:

- Okul öncesi kurumlarındaki öğretmenler ve yöneticiler, çocukların gelişimleri ve ailelerin amaçlarına rehberlik edecek değerlerce zengin olan kitapları seçmede dikkatli olmalıdırlar.
- Yayın evleri ve yazarlara toplumsal değerleri aktaran çocuk kitapları yazmaları önerilebilir ve uzmanlar bu konuyla ilişkili seminer ve çalıştaylar düzenleyebilirler.
- Bireysel (hedonizm, uyarılımlık ve öz yönelimli olma) ve sosyal değerler (evrensellik ve iyilik severlik) mikro kaygıdan (kişisel kaygı) bağımsız değerler olarak değerlendirilir.
- Ebeveynler ve öğretmenler mikro kaygıdan bağımsız kitapları seçebilirler.
- Mikro kaygı içermeyen programlar medyada gösterilebilir.

- Değerler psikolojik olarak sağlıklı çocuklar yetişmesinde yardımcı olabilir ve çocukların gelişimsel ihtiyaçları bu yolla desteklenebilir. Ebevenlere ve öğretmenlere çocukların gelişimsel düzeylerine uygun yeni kitapların seçmeleri önerilebilir
- Üniversitelerdeki araştırmacılar bilimsel araştırma ve projelerler yaparak, ebeveynler ve okul öncesi öğretmenlerinin değerlerin paylaşılmasında destek sağlayabilirler.
- Çalışmada sınırlı sayıdaki okulla çalışmak ve yalnız bu okulların kütüphanelerini ele almak çalışmanın en önemli sınırlılıklarındandır. Daha fazla okul ele alınarak çocuk kitaplarındaki değerler belirlenebilir. Araştırmanın ikinci bir sınırlılığı ise, değerlerin sadece kitaplar açısından incelenmesidir. Ancak, aile ve medya gibi birçok etken okul öncesine yönelik yapılacak değerlerle ilgili araştırmalarda ele alınmalıdır. Özellikle çizgi filmler okul önce dönemdeki çocukların değerlerini etkilemede önemli değişkenlerden biri olarak görülebilir.

Kaynaklar

- Aral N. ve Bulut Ş. (2001). Anasınıfı öğretmenlerinin çocuk kitaplarıyla yaptıkları uygulamaların incelenmesi. *Çağdaş Eğitim*, 26 (278), 13-19.
- Bardi, A. & Schwartz, S.H. (2003). Values and behavior: Strength and structure of relations *Personality and Social Psychology Bulletin*, 29, 1207-1220.
- Bubeck, M. & Bilsky, W.(2004). Value structure at an early age. *Swiss Journal of Psychology*,63 (1), 31–41.
- Casas, F., Figuer, C., Gonzalez, M. & Malo, S. (2007). The value adolescents aspire to, their wellbeing and the values parents aspire to for their children. *Social Indicator Research*. 84, 271-290.
- Ciravoğlu, Ö. (1998). *Çocuk edebiyatı*. İstanbul: Esin Yayınevi.
- Çağlar, A. (2005) Erken çocuklukta gelişim ve eğitimde yeni yaklaşımlar. (Yayıma Hazırlayan: M. Sevinç) Okul öncesi dönemde değerler eğitimi. İstanbul: Morpa Kültür Yayınları.
- Christensen, L.B., Johnson, R. B., Turner, L.A. (2015). *Araştırma yöntemleri*. (A. Aypay, Çeviren). Ankara: Anı Yayıncılık.
- Davidov, E. & De Beuckelaer, A. (2010). How harmful are Survey Translations? A Test with Schwartz's human values instrument. *International Journal of Public Opinion Research*, 22 (4), 487-510.
- Dilmaç, B., Deniz, M. ve Deniz, M. E. (2009). Üniversite öğrencilerinde öz anlayış ile değer tercihlerinin incelenmesi. *Değerler Eğitimi Dergisi*, 8, 9-24.
- Dirican R. ve Dağlıoğlu, H.E. (2014). 3-6 yaş grubu çocuklarına yönelik yayımlanan resimli hikaye kitaplarının bazı temel değerler açısından incelenmesi. *Cumhuriyet Journal of Education-CIJE*, Vol 3 (2), 44 – 69.
- Döring, A. K. (2008). Assessment of children's values: The development of a picture-based instrument. *Unpublished Doctoral Dissertation*. Münster, Germany: Münster University.
- Döring, A. K. (2010). Assessing children's values: An exploratory Study. *Journal of Psychoeducational Assessment*. 28 (6), 564–577.
- Döring, A. K. Blauensteiner, A., Aryus, K., Drögekamp, K. & Bilsky, W. (2010). Assessing values at an early age: The picture-based value survey for children (PBVS–C). *Journal of Personality Assessment*, 92 (5), 439-448.
- Eisenberg, N. (1982) The development of prosocial behaviour. New York: Academic Press.
- Erdal, K. (2009). Eğitim değerleri açısından çocuk kitapları. *Akademik Bakış*, (17), 1-18.
- Erden, M. ve Akman, Y. (1996). Eğitim psikolojisi gelişim-öğrenme-öğretme. Ankara: Arkadaş Yayınevi.

- Gander, M.J. & Gardiner, H. V. (2001). Çocuk ve ergen gelişimi. Yay. Haz. B. Onur. (Çev. A. Dönmez, N.Çelen, B. Onur), Ankara: İmge Kitabevi.
- Gülay Ogelman, H. ve Erten Sarıkaya, H. (2015). Okul öncesi eğitimi öğretmenlerinin değerler eğitimi konusundaki görüşleri: Denizli İli Örneği. *Sakarya Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*; 2015; (29): 81-100.
- Gönen, M. (2000). Okul öncesi çocuk kitaplarının özellikleri nelerdir? *M.R.Şirin(Ed.) , 99 soruda çocuk edebiyatı.* (s.156-160). İstanbul: Çocuk Vakfı Yayınları.
- Gönen, M. ve Uyanık Balat, G. (2002). Çocuk kitaplarına yeni bir yaklaşım: internette resimli çocuk kitapları. *Türk kütüphaneciliği*, 16 (2),163-170.
- Güleryüz, H. (2006). *Yaratıcı çocuk edebiyatı*. Ankara: Pegem A Yayıncılık.
- Knafo, A. (2003). Contexts, relationship quality, and family value socialization: The case of parent- school ideological fit in Israel. *Personal Relationships*, 10, 371–388.
- Knafo, A. & Schwartz, S.H. (2003). Parenting and adolescents' accuracy in perceiving parental values. *Child Development*, 74, (2),595-611.
- Knafo, A. & Assor, A. (2007). Motivation for agreement with parental values: Desirable when autonomous, problematic when controlled. *Motivation and Emotion*, 31, 232– 245.
- Knafo, A. & Spinath, F.M. (2011). Genetic and environmental influences on girls' and boys' gender-typed and gender-neutral values. *Developmental Psychology*, 47 (3), 726–731.
- Linley, P.A. & Joseph, S. (2004). *Positive psychology in Practice*, JohnWiley and Sons, Inc.
- Nunner-Winkler, G. (2007). Development of moral motivation from childhood to early adulthood. *Journal of Moral Education*, 36(4), 399-414.
- Öztürk, O. (1997). Ruh sağlığı ve bozuklukları. (Yedinci Basım). Ankara: Hekimler Yayın Birliği.
- Ros, M., Schwartz, S.H.& Surkiss, S. (1999). Basic individual values, work values, and the meaning of work. *Applied Psychology: An International Review*, 48 (1), 49-71.
- Schwartz, S.H. & Bilsky, W. (1990). Toward a theory of the universal content and structure of values. Extensions and cross-cultural replicators. *Journal of Personality and SocialPsychology*, 585, 878-89.
- Schwartz, S.H. (1992). Universals in the content and structure of values: Theoretical advances and empirical tests in 20 countries. In M. P. Zanna (Ed.), *Advances in Experimental Social Psychology: 25* (pp. 1-65). San Diego, CA: Academic Press.
- Schwartz, S.H. (1994). Are there universal aspects in the structure and contents of human values. *Journal of Social Issues*. 50, 19-45.
- Schwartz, S.H. (1999). A theory of cultural values and some implications. *Applied Psychology: An International Review*, 48 (1), 23-47.
- Schwartz, S.H. (2006). Basic human value: An overview. (Les valeurs de base de la personne, theorie, mesures et applications.) *Revue francaise de Sociologie*, 4 (2), 249-288.
- Schwartz, S.H. (2009). Basic human values. Cross-national comparison seminar on the quality and comparability of measures for constructs in comparative research: *Methods and Applications*. Bolzano, Italy, June, 10-13.
- Schwartz, S.H., Sagiv, L. & Boehnke, K. (2000). Worries and values. *Journal of Personalit.* 68(2), 309-346.
- Schwartz, S.H. & Sagie, G. (2000). Value consensus and importance: A cross national study. *Journal of Cross-Cultural Psychology* , 31, 465-497.
- Schwartz, S.H. & Bardi, A. (2001). Value hierchies across culture: Taking a similirities perspective. *Journal of Cross-Cultural Psychology*, 32, 268-290.

- Schwartz, S.H., Melech, G., Lehmann, A., Burgess, S., Harris, M. & Owens, V. (2001). Extending the cross-cultural validity of the theory of basic human values with a different method measurement. *Journal of Cross-Cultural Psychology* 32, 519-542.
- Schwartz, S.H. & Rubel-Lifschitz, T. (2009). Cross-National Variation in the Size of Sex Differences in Values: Effects of Gender Equality. *Journal of Personality and Social Psychology*, 97 (1), 171-185.
- Sever S. (2002). Çocuk kitaplarına yansıtılan şiddet (Milli Eğitim temel yasası ve çocuk haklarına dair sözleşme bağlamında bir değerlendirme), *Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Dergisi*, 35 (12), 26-37.
- Sever, S. (2008). Okul öncesi dönemdeki çocuklara seslenen kitaplarda bulunması gereken temel özellikler. Z. Güneş (Ed.) *Çocuk edebiyatı*. (s.55-70). Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Yayınları.
- Sever, S. (2010). *Çocuk ve edebiyat*. İzmir: Tudem Yayınları.
- Standopt, J. (2005). *Die werte-erziehung. Einführung in die wichtisten konzepte der werteerziehung*. Germany: Beltz Verlag.
- Struch, N., Schwartz, S.H. & Van der Kloot, W.A. (2002). Meanings of basic values for women and men: A cross-cultural analysis. *Personality and Social Psychology Bulletin*, 28 (16),16-28.
- Tay, B. ve Yıldırım, K. (2009). Sosyal bilgiler dersinde kazandırılması amaçlanan değerlere ilişkin veli görüşleri. *Kuram ve Uygulamada Eğitim Bilimleri*, 9(3), 1499-1542.
- Turan, İ. (2010). Bazı batı ve türk çocuk klasiklerinde dini ve ahlaki değerler. *Dinbilimleri Akademik Araştırma Dergisi*, 10(3), 171-194.
- Tuğrul, B. ve Feyman, N. (2006). Okul öncesi çocuklar için hazırlanmış resimli öykü kitaplarında kullanılan temalar. II. Ulusal Çocuk ve Gençlik Edebiyatı Sempozyumu. *Ankara Üniversitesi Bildiri Kitabı*, 387-392.
- Wray-Lake, L., Flanagan, C. A. & Maggs, J. L. (2011). Socialization in context: Exploring longitudinal correlates of mothers' value messages of compassion and caution. *Developmental Psychology*, 7(1-7), 250-256.
- Wygant, S. A. (1995). Rationality, Possibility and Difference as Bases of Moral Development. *Journal of Theoretical and Philosophical Psychology*, 15(1), 58-71.
- Yıldırım, A. ve Şimşek H. (2004). *Sosyal bilimlerde nitel araştırma yöntemleri*. Ankara: SeçkinYayıncılık.
- Yılmaz, E., Avşaroğlu, S. ve Deniz, M. (2010). An investigation of teacher candidates' value preferences. *Procedia: Social and Behavioral Sciences*. 2,4943-4948.

Extended Abstract

Purpose

The preschool years represent a very important period, in which children should be supported in every aspect in cognitive, language, motor, mental, and social development domains. Illustrated books have an important place in children's development and getting familiar with the external world. This is because of the fact that the books serves as the windows opening to the external world and the preschoolers acquire the messages involved in the books via illustrations. The books aimed for the preschoolers provide children with opportunities by which they can apply and test their cognitive and affective behaviors based on recognizing and understanding the messages involved in literary texts and illustrations (Sever, 2008). The most important characteristic of the illustrated books is that they are visual. In this period, introduction of the illustrated books as prepared by the artists, will provide

children, who demonstrate gradually improving learning speed, with new and natural learning environments for all the domains of development (Gönen & Uyanık Balat, 2002; Sever, 2010).

Preschool period is the fastest and the most critical years of the child's development and forms the base for the other periods of human life. The education of the child and the behaviors acquired in this period have an important place. A consistent education in family, at school, and in the society is required for the preschoolers can internalize the values and transform them into behaviors. Illustrated books have an important function in transferring the values. The behaviors necessary for children can be readily acquired by means of illustrated books.

The competency of children to know right from wrong and emotional-social and moral development are realized in their social environment (Nunner-Winkler, 2007). The family, school, and other institutions of the society may present not only the right messages and behaviors, but also sometimes the wrong messages (Wygant, 1995). As from the early years, children begin to acquire positive social behaviors via their own experiences. Such behaviors that include values as helping someone in a difficult situation, demonstrating solidarity with people, and empathize with other people's lives will develop (Eisenberg, 1982). According to Schwartz (2009) values are the entirety of principles that orientate individuals towards the behavior in order to attain a desired purpose of a certain standard and result in a significant behavior relative for the individuals. For Standopt (2005) values are the considerations of the individual before events and conditions. The values that are considered right by individuals in the society and could be defined as standard have an important place in the human life.

Schwartz (1992, 1994, 2009), one of the leading theorists on the definition and classification, explained values under four main headings and then separate values namely openness to change including subjectivity (self-direction, stimulation, hedonism) and self-enhancement (hedonism, achievement, and power), self-transcendence including social values (universalism, benevolence) and conservation (conformity, tradition, and security).

In Schwartz Theory of Values, each value has psychological, practical, and social results and each value is in conformity or contrast with another value. For example success usually contrasts with benevolence value. While the former is about focusing on one's success, the latter involves in the helping behavior aimed to improve the success of others. Both the benevolence and conformity values are considered similar values since they are the behaviors that are approved by people. Both the power and security values are also similar since they involve in avoiding from uncertainty and controlling relations (Ros *et al.*, 1999).

It was reported that the self-direction (Schwartz, 2006; Schwartz *et al.*, 2000), stimulation (Schwartz *et al.*, 2001), and mental clarity, flexibility, and achievement values (Schwartz, 2006) increased, and tradition and conformity values (Schwartz *et al.*, 2001) decreased as the level of education of individuals increased. It was suggested that, in line with the development of the individuals, the self-transcendence values (benevolence and universalism) increased and the self-enhancement (achievement and power) values decreased as the age of the individual increased (Schwartz *et al.*, 2001).

Books are considered important during the preschool period for the formation of the first schemas. The books do not only have an important place in their mental development, but also contribute in which values should be taken as a basis in education of children. Values are acquired beginning from the early ages and are one of the important factors in psychosocial development of children. Determination of the values in the books may provide us with the tips about the characteristics of children we are raising. Therefore determining the contents and which values were included in the books before adopting them is important to for the healthy development of children.

A literature review provided that there was no study that aimed to investigate the values included in the books in accordance with Schwartz Theory of Values. It was considered that the results of the present study would have a major contribution in the relevant literature. Thus it was aimed in the

present study to determine the values in the illustrated books based on Schwartz Theory of Values (1992) and provide recommendations in line with the findings.

Method

Study Model

The document review technique, a qualitative data collection technique, was used in the present study, which aimed to determine the frequency of the values provided in Schwartz Theory of Values as included in the illustrated children's books prepared for the early childhood period. The document review aims to investigate an existing situation via available documents. The document reviews mostly rely on screening of the target document (Yıldırım & Şimşek 2004).

Data Resource and Study Group

The study data was collected from the illustrated children's books aimed for the preschool period. The purposive sampling, one of the improbable sampling methods, was used to form the study group. Two public and two private nursery schools in Denizli Province were included in the scope of the study. After the necessary permissions obtained, all the illustrated children's books (N=275) at the libraries of these four schools were reviewed. In the purposive sampling, one of the improbable sampling methods, the researcher determines the characteristics of the people that for the study population and reaches out individuals with the aforementioned characteristics. The researcher applies one's own judgment as regards who is to be chosen and enrolls those who best fit to the purpose of the study. Here it is a method to select those who have the desired characteristics at average levels (Larry *et al.*, 2015). Therefore the four preschool institutions in Denizli Province (two public and two private) with the richest libraries in terms of variety and the number of books were selected. A total of 275 illustrated children's books in the libraries of these four schools aimed for the children aging between 3 to 6 years were reviewed.

Procedure

The document review technique was used for the data collection. During the document review, a table of specifications was developed in order to record the determined values. Use of a table of specifications during the document review improves the validity and reliability of the study along with providing the opportunity to set the differences among the documents.

The values included in the illustrated children's books were codified based on the ten values provided in the Theory of Values developed by Schwartz (1992, 1994, 2006). The definition of the ten values as suggested in the Schwartz Theory of Values and the associated values are as follows:

Power: Social status and prestige, control or dominance over people and resources. (Authority, Wealth, Social Power)

Achievement: Personal success through demonstrating competence according to social standards (ambitious, successful, capable, influential)

Hedonism: Pleasure or sensuous gratification for oneself (enjoying life)

Stimulation: Excitement, novelty (an exciting life, daring)

Self-direction: Independence in choosing thought and action (exploration, creativity, freedom, choosing own goals, curious, independent)

Universalism: Appreciation, tolerance, and protection for the welfare of all people and for nature (broadminded, social justice, equality, world at peace, world of beauty, unity with nature, wisdom, protecting the environment)

Benevolence: Preserving and enhancing the welfare of people (helpful, honest, forgiving, responsible, loyal, true friendship)

Tradition: Acceptance of one's religious and traditional ideas (respect for tradition, humble, devout, accepting my portion in life, moderate)

Conformity: Restraint of actions, inclinations, and impulses likely to upset or harm others (obedient, self-discipline, politeness, honoring parents and elders)

Security: One's harmony with the society and continuance (social order, family security, national security, healthy, clean, sense of belonging)

The values included in the illustrated children's books were evaluated under the then categories based on the Schwartz Theory of Values. Each book was separately read by the researcher and once the values specified in the categories were met they were recorded in the table of specifications using the tally method. The accordingly obtained data were evaluated by the "presence-absence technique," one of the quantification analysis units. According to the present-absent technique, the categories that were present or absent in the document were scored "1," and "0" respectively. The illustrated books in question were interpreted by using such codifications as RK1, RK2, (...), and RK275 and providing sample texts as regards the values.

Findings

The table of specifications was made use of in order to interpret the data obtained in the present study, which aimed to determine the values included in the illustrated children's books in accordance with the Schwartz Theory of Values.

Conclusion and Recommendations

It was found in the present study, which aimed to determine which values were prioritized in the illustrated children's books that were considered important for value transfer, that conformity (18.88%), hedonism (14.90%), tradition (12.09%), benevolence (11.50%) stimulation (10.47%), universalism (9.88%), and self direction (8.85%) were more frequently included and that achievement (6.49%), security (5.46%), and power (1.47%) values were less frequently included. It was observed that each value was addressed and reviewed at least twice in the illustrated children's books.

In conclusion, it is important how to present the conservation and self-enhancement values, which include personal concern. The values associated with the self-transcendence and openness to change include values that are independent of personal concerns and sometimes macro-concerned values (environmental problem). These values should be included in the children's books both as individual (openness to change) and social (self-transcendence) values. Similarly, the individual (openness to change) and social (self-transcendence) values should be presented in such a way to improve the healthy development and adaptation of the individual. For example, it is important to be successful, yet it is also important how to achieve (such as misuse of friends' rights). Again, tradition-conformity is important yet how to present tradition-conformity is more important (such as not the obedience but the right internalization).

Below recommendations can be made in the light of the findings of the present study:

- In the preschool institutions, the teachers and school administrators should be careful about selecting books that are rich in values and organized in accordance with the child's development and guide families for that purpose.

- It can be recommended that the publication houses and authors that are specialized in children's books should be guiding in publications that transfer the societal values and professions should give a seminar and workshop in relation to this subject.
- Authors can write children's books based on social values such as universalizm and benevolence, and individual values such as self-direction, hedonism and stimulation.
- These values are evaluated free from micro-anxiety (individual anxiety).Parents and teachers may prefer selecting books to be free from micro-anxiety.
- The products not including micro-anxiety values may be shown in mass-media.
- Values may create psychologically healthy children, and support developmental needs. It can be recommended that parents and teachers should support the developmental levels of children with these new books.
- Scholars in universities may investigate the project and scientific studies and provide to teaching the values to parents and preschool's teachers.
- One of the important limitations of the present study is the limited number of schools involved in the study, in which the libraries of such schools were reviewed exclusively. More schools can be included and the values involved in the children's book can be determined. The second limitation of the study is that the values were determined only as regards the books. Many factors including family and media should also be included in the further studies on values for the preschool period. Especially the cartoons can be considered important variables in influencing the values of the children in the preschool period.